

Conclusions. Working in the sphere of psychological assistance, to our deep belief, must begin with the contract, except, of course, those cases where the client is in state of crisis.

Psychotherapeutic contract should contain the following components: meeting the expectations and needs, auscultating, providing emotional support and feedback to the individual's thoughts, emotions and behavior. Contract is also an agreement on the goals of therapy (arises as a result of comparison of customer needs and professional skills of the therapist), its cost and the operating mode (number, frequency, duration of sessions) and some other points. In the process of concluding the contract criteria that can determine what treatment goals have been achieved should be discussed.

Використана література

1. Карвасарский, Б.Д. Психотерапевтическая энциклопедия [Текст] / Б.Д. Карвасарский. – СПб.: ЗАО Издательство «Питер», 1999. – 752 с.
2. Научные исследования процесса психотерапии и ее эффективности: современное состояние проблемы [Текст] / А.Б. Холмогорова, Н.Г. Гараян, И.В. Никитина, О.Д. Пуговкина // Социальная и клиническая психиатрия. – 2009, Т. XIX, № 3. – С. 92 – 100.
3. Психотерапия; под ред. Б.Д. Карвасарского. – СПб: Издательство «Питер», 2000. – 544 с.

References

1. Karvasarskii B.D. Psychotherapeutic encyclopedia. St.Petersburg, Russia: Piter, 1999. [In Russian].
2. Holmogorova A., Garanyan N., Nikitina I., Pugovkina O. Scientific research of the process of psychotherapy and its effectiveness: the current state of the problem Social and Clinical Psychiatry, 2009, no. 3, pp. 92 – 100.
3. Karvasarskii B.D. Psychotherapy. St.Petersburg, Russia: Piter, 2000. [In Russian].

Отримано 08.06.2017

УДК 330.131.7

Тетяна КОРОЛЮК

Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя, Тернопіль, Україна

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ

Резюме. Проаналізовано поняття «система» у вітчизняній і зарубіжній довідковій літературі та встановлено основні риси даного поняття. Проведено аналіз визначення поняття «система» у працях сучасних науковців та встановлено, що вони побудовані за принципом «ієрархічності». Досліджено основні підходи сучасних науковців щодо класифікації ризиків із використанням системного підходу. Виявлено, що об'єкт дослідження у працях науковців розглядається як певна система. Відповідно класифікацію ризиків науковці обґрунтовують здійснювати як на рівні системи в цілому, так і підсистем зокрема. Обґрунтовано здійснювати класифікацію ризиків бухгалтерського обліку через поняття «система». Відповідно систему ризиків підприємства формують три підсистеми, а саме: ризики операційної діяльності, ризики фінансової діяльності та ризики іншої діяльності. Дана класифікація ризиків в обліку буде сприяти зниженню ступеня ризику.

Ключові слова: ризик, класифікація, облік, діяльність.

Tetyana KOROLYUK

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ternopil, Ukraine

ANALYSIS OF SCIENTIFIC VIEWS USING THE SYSTEMIC THINKING TO THE CLASSIFICATION OF RISKS

Summary. The notion „system“ in the national and foreign reference literature is analyzed and the main features of the notion are identified in the article: integrity, unity, interdependence, interconnectedness, structural and orderly arrangement of elements, complexity (set of elements). The statement of notion „system“ in the papers of modern scientists are analyzed and it is determined, that they are based on the principle „hierarchy“, that is, any system is treated as a set of interdependent subsystems and as an element of more complex supersystem – the metasystem. It is determined, that the notion „system“ is the basis of a systematic thinking, which studies an object as a system. The main approaches of modern scientists regarding the classification of risks using a systematic thinking are researched. It was found, that the object of research in the papers of scientists is considered as a certain system, and the risks are proposed to be classified both at the level of the system as a whole (business entity) and the subsystems in particular (functional subsystems of business entity). Accounting risks are proposed to be classified through the notion „system“. Thus, the enterprise risks system comprises three subsystems, they are: risks of operational activity, risks of financial activity and risks of other activity, here the elements of the accounting risks system being the risks of business resources, the risks of sources of the business resources formation and the risks of business processes. This classification of accounting risks will contribute to dropping the risk level.

Key words: risk, classification, accounting, activity.

Постановка проблеми. В основі системного підходу як напрямку філософії та методології наукового знання лежить дослідження об'єктів як системи. Основна особливість системного підходу є розкриття цілісності об'єкта й механізмів, які її забезпечують, встановлення різних типів взаємозв'язків складових об'єкта й узагальнення їх в єдину систему. Поняття «системний підхід» почало широко використовуватися в середині ХХ століття, що зумовлено зміною підходів до розв'язання наукових та практичних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Генезу розвитку системних уявлень дають можливість дослідження І. Блауберга, В. Волкової, М. Дивака, А. Кустовської, Ф. Перегудова, Ф. Тарасенко, В. Садовського, Ю. Сурміна, Н. Черниш та багатьох інших вчених. Проте у різних галузях наукових знань системні дослідження мають свої особливості й потребують постійного розвитку. Використання системного підходу для класифікації ризиків розкрито в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених: О.С. Шапкін, В.О. Шапкін, В.В. Вітлінський, П.І. Верченко, І.М. Сараєва, А.Я. Малишева, В.Н. Єгоров, Д.І. Коровін, Д.А. Маринцев.

Мета статті. Дослідити розвиток поняття «система», особливості використання системного підходу для класифікації ризику та подати пропозиції щодо класифікації ризиків у системі бухгалтерського обліку з метою створення системи облікового забезпечення управління ризиками.

Виклад основного матеріалу дослідження. В процесі розвитку наукових досліджень особливого поширення набув системний підхід, основою якого є поняття «система», яке походить від давньогрецького *συστημα* та означає «сполучення», «ціле», «з'єднання». В довідковій літературі наявні схожі визначення поняття «система» (табл. 1). Аналіз вітчизняної та зарубіжної довідкової літератури дає можливість виділити основні риси поняття «система»: цілісність, єдність, взаємозалежність, взаємопов'язаність, структурність та упорядкованість розташування елементів, комплексність (сукупність елементів).

Таблиця 1

Визначення поняття «система» у вітчизняній та зарубіжній довідковій літературі

Table 1

The statement of notion „system“ in the national and foreign reference literature

Джерело	Визначення поняття «система»
Webster's Revised Unabridged Dictionary [1]	Система – сукупність об'єктів, підпорядкованих чітко або за якимось особливим порядком, як правило, логічним або науковим; єдине ціле об'єктів, пов'язаних якимось спільним законом, принципом, або метою; постійне об'єднання принципів або елементів, які становлять єдине ціле
Merriam-Webster's Collegiate Dictionary [2]	Система – це: 1) постійно взаємодіючі або взаємозалежні елементи групи, які формують єдине ціле; 2) організаційно впорядкована сукупність доктрин, ідей чи поглядів, які зазвичай обґрунтовують механізм функціонування системного цілого
Thesaurus [3]	Система – щось, складене з багатьох взаємозалежних або пов'язаних між собою частин
Тлумачний словник В. Даля [4]	Система – план, порядок розташування частин цілого, визначене улаштування, хід чого-небудь у послідовному, докладному порядку
Тлумачний словник Д. Ушакова [5]	Система – це будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих і функціонуючих частин
Тлумачний словник С. Ожегова [6]	Система – це щось ціле, що являє собою єдність частин, які закономірно розташовані й знаходяться у взаємному зв'язку
Велика Радянська Енциклопедія [7]	Система – це безліч елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним, яка утворює певну цілісність, єдність
Нова філософська енциклопедія [8]	Система – це сукупність елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним і яка утворює певну цілісність, єдність
Великий тлумачний словник сучасної української мови [9, с.123]	Система – це: ...3) сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; ... 5) будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин
УСЕ. Універсальний словник-енциклопедія [10]	Система – це внутрішньо впорядкована структура елементів, яка становить цілісність

Сучасні дослідники поняття «система» дають наступні визначення даного поняття. В.М. Сагатовський визначив систему як скінченну множину функціональних елементів і відношень між ними, виокремлену з середовища відповідно до певної мети в межах визначеного часового інтервалу [11]. Згідно з Ю.І. Черняком система – це відображення у свідомості суб'єкта (дослідника, спостерігача) властивостей об'єктів та їх відношень у вирішенні завдання дослідження, пізнання [12; 13]. Відома також велика кількість інших визначень поняття «система», що використовуються залежно від контексту, галузі знань та цілей дослідження [14; 15].

І.І. Коваленко, П.І. Бідюк, О.П. Гожий зазначають, що у літературі зустрічається понад 40 різних визначень цього поняття і залежно від підходу можуть бути поділені на три групи: 1) перша група визначає систему через поняття системного підходу – «елементи», «відносини», «зв'язки», «ціле», «цілісність»; 2) у другій групі системи

розглядаються з позиції теорії регулювання через поняття «вхід», «вихід», «переробка інформації», «закон поведінки», «керування»; 3) у третій групі система визначається як деякий клас математичних моделей [16, с. 11]. Автори стверджують, що найбільше «прикладним» і в той же час досить простим і загальним є визначення з першої групи: система – це сукупність елементів, певним чином пов'язаних і взаємодіючих між собою для виконання заданих цільових функцій [16, с. 11].

Аналіз наведених вище визначень поняття «система» показує, що всі вони побудовані за принципом «ієрархічності» (багаторівневості, співпідпорядкованості), тобто розгляду будь-якої системи (нульовий рівень) як сукупності взаємозалежних підсистем (перший нижній рівень ієрархії) і як елемента більш складної надсистеми – метасистеми (перший верхній рівень ієрархії) (рис. 1) [16, с. 14]. Принцип ієрархічності є одним із універсальних принципів організації складних систем [17].

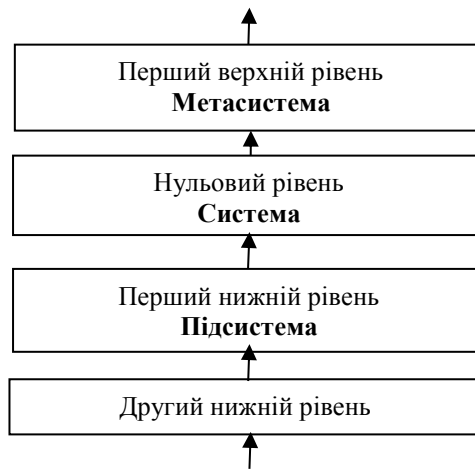

Рисунок 1. Ієрархічність поняття «система»

Figure 1. Hierarchy of the notion of „system“

Поняття «система» покладено в основу системного підходу (англ. systems thinking – системне мислення), який визначається як напрям методології досліджень, що полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів у сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи [18]. В якості основного засобу системного підходу виступає системний аналіз – науковий метод пізнання, що являє собою послідовність дій з установлення структурних зв'язків між змінними або елементами досліджуваної системи.

Прихильники даного підходу приймають ризики за «цілісну систему, де кожен елемент займає чітко визначене місце і в той же час підкоряється законам економічної системи в цілому» (О.С. Шапкін, В.О. Шапкін) [19, с. 46]. В.В. Вітлінський, П.І. Верченко зазначають, що в економічній літературі, присвяченій проблемам класифікації ризику, немає чіткої системи класифікації ризиків. При цьому стверджують, що чинником ризику є все оточуюче нас довкілля, а також усі елементи об'єкта дослідження як складної економіко-кібернетичної системи (джерелами ризику є всі елементи системи, її прямі та зворотні зв'язки). Тобто класифікацію ризиків автори розглядають також із системного підходу, згідно з яким об'єктом дослідження виступає певна система. Відповідно ризики розглядаються як на рівні системи в цілому, так і її підсистем зокрема [20, с. 25].

І.М. Сараєва на основі аналізу існуючих класифікацій ризику в науковій літературі виділила два основні підходи до класифікації ризиків: 1) вивчення ризику з

точки зору економічного управління підприємством (оскільки ризик нерозривно пов'язаний з прибутковістю, то зазвичай класифікують ризики, виходячи з моделі «прибутку на капітал»); 2) складання «оглядових» класифікацій на дуже різних підставах [21, с. 12]. При цьому автор дотримується твердження В.М. Гранатурова, І.Б. Литовченко, С.К. Харічкова, що «більшість наведених у спеціальній літературі, яка торкається проблем ризику, систем класифікації ризиків не є класифікацією» [22, с. 70] в чітко логічному розумінні цього поняття. І вважає, що розподіл ризиків на групи доцільніше називати систематизацією, а не класифікацією. Крім цього, І.М. Сараєва виявляє ще одну суперечність при класифікації ризиків: у наукових працях немає чіткості щодо поняття ризику, який підлягає класифікації, оскільки науковці оперують різними поняттями – «господарський ризик», «економічний ризик», «фізичний підприємницької діяльності», «комерційний ризик», «фінансовий ризик» тощо, що, у свою чергу, ускладнює ідентифікацію ризиків та управління ними. На підставі таких узагальнень автор робить висновок, що «більшість з існуючих класифікацій ризику носять достатньо абстрактний характер і мало придатні для їх подальшого використання в практиці підприємницької діяльності» [21, с. 13]. Тому, дотримуючись думки С.Ю. Ляпіної «про недоцільність побудови універсальної класифікаційної системи ризиків без урахування контексту діяльності конкретної підприємницької організації й процесів управління, коли здійснюється стратегічний вибір напрямів розвитку» [23], систематизувала існуючі класифікаційні схеми з позицій системного підходу і запропонувала алгоритм знаходження комплексів ризиків для конкретних суб'єктів підприємницької діяльності. Систематизація передбачає виділення різних груп ризиків відповідно до структурних компонентів моделі функціонування підприємства: елементи системи – суб'єкти підприємницької діяльності, відносини між ними, взаємини підприємницьких структур з макросередовищем, відношення між групами впливу, характер бізнес-процесів, цільові установки, рівні ухвалення управлінських рішень, інституційні рамки підприємницьких організацій, характер відносин суб'єктів підприємницької діяльності до виникнення ризикових ситуацій і кількісна та якісна характеристика самих ризиків. Наприклад, за характером відносин ризику і суб'єкта підприємницької діяльності виділяються інформаційні ризики (ризики недостатньої, недостовірної, зайвої, неадекватної інформації); керовані ризики (ідентифіковані, закриті, контрольовані); прогнозовані ризики тощо.

А.Я. Малишева на основі вивчення підходів до класифікації ризиків та оцінювання негативних наслідків відсутності єдиної їх класифікації вперше запропонувала вдосконалену методологічну основу класифікації ризиків з чітко вираженими системоутворюючими і термінологічними принципами [24]. Пропонована класифікація ризиків передбачає чотири ступені класифікації: 1) I ступінь класифікації визначається видом підприємства (виробниче, комерційне, посередницьке, фінансове, страхове, консультаційне); 2) II ступінь класифікації визначається джерелом ризику (макро-, мікро-, внутрішнє середовище та їх елементи); 3) III ступінь класифікації визначається характером ризику (склад, поширення, причини і час виникнення, тривалості впливу); 4) IV ступінь класифікації визначається характером впливу ризику на рівень надійності роботи підприємств (оцінювання ступеня і результатів впливу ризиків, величини втрат, можливості протидії та страхування). Автор відзначає можливість проведення аналізу та оцінювання ризиків з урахуванням виду підприємницької діяльності, специфіки підприємства, особливостей його внутрішнього і зовнішнього середовища і, як наслідок, підвищення ефективності вибору заходів з управління ризиками.

В.Н. Єгоров, Д.І. Коровін запропонували класифікацію економічних ризиків за належністю до функціональних підсистем, а саме: 1) фінансові ризики (кредитний,

ліквідний, відсотковий, ризик неоптимального розподілу фінансових коштів, інші); 2) комунікаційні та маркетингові (ризик зниження купівельного попиту, ризик вибору ненадійних постачальників, інші); 3) технологічні (поломка обладнання, простій виробництва, збої в якості виробленої продукції, інші); 4) екологічні ризики; 5) організаційні ризики (ризик невірних організаційних рішень, ризик негнучкості системи на зміну кон'юнктури ринку, інші); 6) транспортні ризики загалом пов'язані з переміщенням матеріальних активів; 7) соціальні ризики (ризик втрат при порушенні прав працівників, ризик обману та зловживання з боку персоналу, інші); 8) інформаційні ризики (ризики неповноти інформації, ризики, пов'язані з недостовірністю інформації, ризики, пов'язані з несвоєчасністю інформації, ризики інтерпретації інформації, інші); 9) юридичні ризики (ризики, пов'язані з помилками в договорах, ризики, пов'язані з недотриманням договорів, ризики, пов'язані з помилками в патентах і ліцензіях, інші); 10) управлінські ризики (ризики кваліфікації менеджменту, інші ризики); 11) ризики планування (ризики стратегічних помилок при плануванні, ризики неточності планування, ризики оперативних планових рішень, інші); 12) енергетичні ризики (ризики планування споживання, ризики збоїв поставок, інші); 13) інші ризики згідно з класифікацією виробничих функціональних підсистем [25]. Наведена класифікація ризику дозволяє системно розкрити та визначити його сутність, що є принциповою основою у вивченні проблематики управління ризиками.

Д.А. Маринцев вважає, що при побудові класифікаційної системи ризиків у діяльності промислових підприємств необхідно, з одного боку, спиратися на системно-функціональний підхід, з іншого боку, враховувати структурні рівні економіки [26, с. 76]. Вчений зазначає, що значущість ряду підсистем промислового підприємства (економічної, управлінської, організаційної, технологічної, соціальної, комунікаційної і т.д.) буде мати більшу вагу в порівнянні з іншими підсистемами. В складі структурних рівнів економіки пропонує враховувати наноекономіку (стосується потреб індивідів, фізичних осіб), мікроекономіку, мезоекономіку (у регіональному чи галузевому розрізі), макроекономіку, мегаекономіку (як світову, глобальну економіку). Практична реалізація підходу обґрунтована у вигляді таблиці: по вертикалі – функціональні підсистеми, по горизонталі – структурні рівні економіки, тобто наявність ризиків у площині якої-небудь функціональної підсистеми буде наочно деталізовано щодо рівнів економіки. Це дозволить господарюючому суб'єкту й системно проаналізувати наявні ризики, й отримати перспективний прогноз про можливі ризики.

Отже, на основі вищенаведеного можна стверджувати, що система являє собою сполучення, з'єднання взаємопов'язаних елементів у єдине ціле. При цьому система складається з підсистем, а ті, в свою чергу, складаються з елементів системи (окремих її частин) (рис. 2).

Рисунок 2. Структура системи

Figure 2. Structure of the system

Елементом системи виступає найпростіша складова системи, яка вважається умовно неподільною. В свою чергу, елементи формують певну підсистему, яка виконує

певні функції і завдання. У сукупності підсистеми формують систему і є її компонентами. Кількість елементів та підсистем у складі системи не є чітким, оскільки це залежить від об'єкта дослідження. При цьому між компонентами системи існують зв'язки на умовах взаємозалежності й взаємообумовленості. Враховуючи це, можна ідентифікувати класифікацію ризиків бухгалтерського обліку через поняття «система» (рис. 3). Елементами системи ризиків обліку будуть виступати ризики господарських засобів, ризики джерел формування господарських засобів та ризики господарських процесів. Ті, в свою чергу, будуть формувати три підсистеми, а саме: ризики операційної діяльності, ризики фінансової діяльності та ризики іншої діяльності. Підсистеми в кінцевому підсумку формують систему ризиків підприємства.

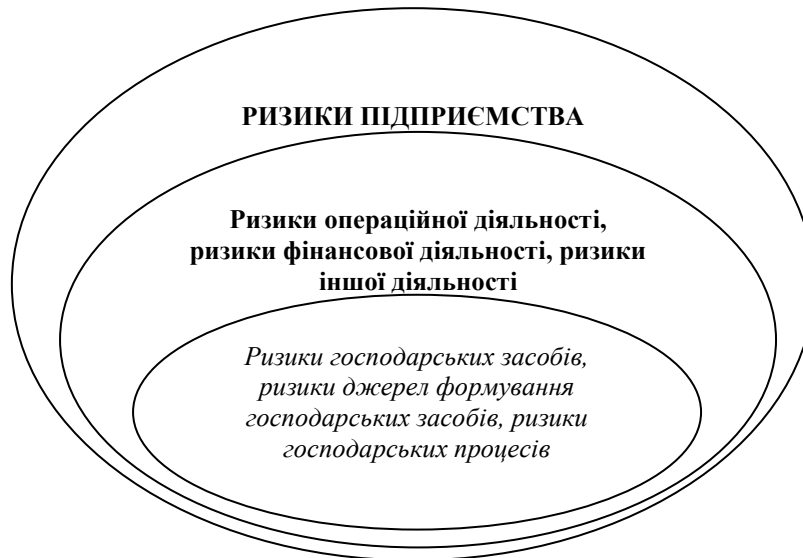

Рисунок 3. Система ризиків підприємства

Figure 3. Enterprise risks system

Висновки. Для класифікації ризиків у системі бухгалтерського обліку побудована трирівнева система: елемент (ризики господарських засобів, ризики джерел формування господарських засобів та ризики господарських процесів) → підсистема (ризики операційної діяльності, ризики фінансової діяльності та ризики іншої діяльності) → система (ризики підприємства). Це дасть можливість ідентифікувати причини та ймовірність виникнення ризиків, здійснити їх оцінювання та розробити заходи управління ними.

Conclusions. Thus, the three-level system for the classification of risks in the accounting system is constructed: element (risks of business resources, risks of sources of the business resources formation and risks of business processes) → subsystem (risks of operational activity, risks of financial activity and risks of other activity) → system (enterprise risks). It will make possible to identify causes and predict the risks arise, to evaluate them and develop the risk management measures.

Використана література

4. Webster's Revised Unabridged Dictionary [Electronic resource]. – Режим доступу: http://www.dict.org/bin/Dict?Form=Dict2&Database=*&Query=system.
5. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary [Electronic resource]. – Режим доступу: <http://www.merriamwebster.com/dictionary/system>.
6. Thesaurus [Electronic resource]. – Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus/system>.

7. Толковый словарь Даля [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://slovardalja.net/word.php?wordid=37673>.
8. Толковый словарь Ушакова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.onlinedics.ru/slovar/ushakov/s/sistema.html>.
9. Толковый словарь Ожегова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ozhegov.org/words/32490.shtml>.
10. Большая Советская Энциклопедия (цитаты) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://oval.ru/enc/66129.html>.
11. Новая философская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://iphlib.ru/greenstone3/library/collection/newphilenc/document/HASHd77bbce481b4406a90ced7>.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови [укл. і гол. ред. В.Т. Бусел] [Текст]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
13. УСЕ (Універсальний словник-енциклопедія) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopectia.org.ua/29/53409/20574.html>.
14. Сагатовский, В.Н. Основы систематизации всеобщих категорий [Текст] / В.Н. Сагатовский. – Томск: Изд-во ТМИ, 1973. – 431 с.
15. Черняк, Ю.И. Системный анализ в управлении экономикой [Текст] / Ю.И. Черняк. – М.: Экономика, 1975. – 193 с.
16. Черняк, Ю.И. Анализ и синтез систем в экономике [Текст] / Ю.И. Черняк. – М.: Экономика, 1970. – 151 с.
17. Волкова, В.Н. Теория систем [Текст] / В.Н. Волкова, А.А. Денисов. – М.: Высшая школа, 2006. – 511 с.
18. Горбань, О.М. Основы теории систем та системного аналізу: навчальний посібник [Текст] / О.М. Горбань, В.С. Бахрушин. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2004. – 204 с.
19. Коваленко, І.І. Вступ до системного аналізу: навчальний посібник [Текст] / І.І. Коваленко, П.І. Бідюк, О.П. Гожий. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, 2004. – 148 с.
20. Попечителев, Е.П. Методы медико-биологических исследований. Системные аспекты: учебное пособие [Текст] / Е.П. Попечителев. – Житомир: ЖИТИ, 1997. – 186 с.
21. Вікіпедія. Україномовний розділ відкритої багатомовної мережевої енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Системний_підхід.
22. Шапкин, А.С. Теория риска и моделирование рискованных ситуаций: учебник [Текст] / А.С. Шапкин, В.А. Шапкин. – М.: Дашков и КО, 2005. – 880 с.
23. Вітлінський, В.В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. [Текст] / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко. – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с.
24. Сараєва, І.М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків [Текст] / І.М. Сараєва. – Одеса: Фенікс, 2008. – 147 с.
25. Гранатуров, В.М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісної оцінки: монографія [Текст] / В.М. Гранатуров, І.Б. Литовченко, С.К. Харічков; за наук.ред. В.М. Гранатурова. – Одеса: ІПРЕЕД, 2003. – 164 с.
26. Ляпина, С.Ю. Формирование методологии управления рисками инновационного развития организаций: автореф. дис...д. э. н.: 08.00.05 [Текст] / С.Ю. Ляпина. – Москва, 2007. – 47 с.
27. Малышева, А.Я. Влияние рисков маркетинговой деятельности на уровень надежности предприятий: автореф. дис...канд. экон. наук: 08.00.05 [Текст] / А.Я. Малышева. – Иваново, 2000. – 23 с.
28. Егоров, В.Н. Основы экономической теории производственных систем [Текст] / В.Н. Егоров, Д.И. Коровин. – М.: Наука, 2006. – 256 с.
29. Маринцев, Д.А. Понятие и классификация рисков в деятельности промышленных предприятий [Текст] / Д.А. Маринцев // Российское предпринимательство. – 2013. – № 9 (231). – С. 75 – 79.

References

1. Webster's Revised Unabridged Dictionary. Available at: http://www.dict.org/bin/Dict?Form=Dict2&Database=*&Query=system. [In English].
2. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary. Available at: <http://www.merriamwebster.com/dictionary/system>. [In English].
3. Thesaurus. Available at: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus/system>. [In English].
4. Tolkovyy slovar Dalja. Available at: <http://slovardalja.net/word.php?wordid=37673>. [In Russian].
5. Tolkovyi slovar Ushakova. Available at: <http://www.onlinedics.ru/slovar/ushakov/s/sistema.html>. [In Russian].
6. Tolkovyi slovar Ozhegova. Available at: <http://www.ozhegov.org/words/32490.shtml>. [In Russian].
7. Bolshaia Sovetskaia Entciklopediia (tcitaty). Available at: <http://oval.ru/enc/66129.html>. [In Russian].

8. Novaia filosofskaia entsiklopediia. Available at: <https://iphlib.ru/greenstone3/library/collection/newphilenc/document/HASHd77bbce481b4406a90ced7>. [In Russian].
9. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (ukl. i hol. red. V.T. Busel). Kyiv, Irpin, VTF „Perun“, 2003. 1440 p.
10. USE (Universalnyi slovnyk-entsyklopediia). Available at: <http://slovopedia.org.ua/29/53409/20574.html>. [In Ukrainian].
11. Sagatovskii V.N. Osnovy sistematizatsii vseobshchikh kategorii. Tomsk, TMI Publ., 1973. 431 p. [In Russian].
12. Cherniak Iu.I. Sistemnyi analiz v upravlenii ekonomikoi. Moskva, Ekonomika, 1975. 193 p. [In Russian].
13. Cherniak Iu.I. Analiz i sintez sistem v ekonomike. Moskva, Ekonomika, 1970. 151 p. [In Russian].
14. Volkova V.N., Denisov A.A. Teoriia sistem. Moskva, Vysshaia shkola, 2006. 511 p. [In Russian].
15. Horban O.M., Bakhrushyn V.Ie. Osnovy teorii system ta systemnoho analizu: Navchalnyi posibnyk. Zaporizhzhia: HU „ZIDMU“, 2004. 204 p. [In Ukrainian].
16. Kovalenko I.I., Bidiuk P.I., Hozhyi O.P. Vstup do systemnoho analizu: Navchalnyi posibnyk. Mykolaiv, MDHU im. Petra Mohyly, 2004. 148 p. [In Ukrainian].
17. Popchitelev E.P. Metody mediko-biologicheskikh issledovani. Sistemnye aspekty: Uchebnoe posobie. Zhitomir: ZhITI, 1997. 186 p. [In Russian].
18. Vikipediia. Ukrainomovnyi rozdil vidkrytoi bahatomovnoi merezhevoi entsyklopedii. Available at: http://uk.wikipedia.org/wiki/Системний_підхід. [In Ukrainian].
19. Shapkin A.S., Shapkin V.A. Teoriia riska i modelirovanie riskovykh situatsii: Uchebnik. Moskva, Izdatel'sko-torgovaia korporatsiia „Dashkov i KO“, 2005. 880 p. [In Russian].
20. Vitlinskyi V.V., Verchenko P.I. Analiz, modeliuvannia ta upravlinnia ekonomichnym ryzykom: Navch.-metod. posibnyk dlia samost. vyvch. dysts. Kyiv, KNEU, 2000. 292 p. [In Ukrainian].
21. Saraieva I.M. Systemne modeliuvannia protsesu identyfikatsii pidpriemnytskykh ryzykiv. Odesa: Feniks, 2008. 147 p. [In Ukrainian].
22. Hranaturov V.M., Lytovchenko I.B., Kharichkov S.K. Analiz pidpriemnytskykh ryzykiv: problemy vyznachennia, klasyfikatsii ta kilkisnoi otsinky: Monohrafiia; Za nauk.red. V.M. Hranaturova. Odesa: IPREED, 2003. 164 p. [In Ukrainian].
23. Liapina S.Iu. Formirovanie metodologii upravleniia riskami innovatsionnogo razvitiia organizatsii: avtoref. dis...d. e. n.: 08.00.05. Moskva, 2007. 47 p. [In Russian].
24. Malysheva A.Ia. Vliianie riskov marketingovoi deiatelnosti na uroven nadezhnosti predpriatii: avtoref. dis...kand. ekon. nauk: 08.00.05. Ivanovo, 2000. 23 p. [In Russian].
25. Egorov V.N., Korovin D.I. Osnovy ekonomicheskoi teorii proizvodstvennykh sistem. Moskva, Nauka, 2006. 256 p. [In Russian].
26. Marintcev D.A. Poniatie i klassifikatsiia riskov v deiatelnosti promyshlennykh predpriatii. Rossiiskoe predprinimatel'stvo, 2013, no. 9 (231), pp. 75 – 79. [In Russian].

Отримано 08.11.2017

УДК 631.95+711.143

Ганна ТЮТЮННИК¹; Оксана КРИНИЦЬКА²

**¹Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
НАН України, Одеса, Україна**

²Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, Україна

**ЗЕМЛІ З ОСОБЛИВИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ ЯК РЕСУРС
БЕЗПЕЧНОГО АГРОГОСПОДАРСЬКОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Резюме. Проаналізовано сучасний стан земель України та складові його оцінювання. На основі проведеного аналізу визначено роль екологічно чистих земельних масивів як базису ведення безпечного